

20. YÜZYILIN İLK YARISINDA FİLİSTİN TOPRAKLARINDAKİ ANLAŞMAZLIĞA YÖNELİK OLARAK BİRLEŞİK KRALLIK'IN SİYASİ ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

Alparslan ULUHAN¹

Öz: Bu çalışmada, 20. yüzyılın ilk yarısında İngilizlerin Siyonist hareketi desteklemesinin altında yatan temel sebeplerin neler olduğu üzerinde durulacaktır. Buradan hareketle, Filistin topraklarına yönelik Siyonist iddianın arka planına, tarihsel çıkış noktalarına ve bu topraklar üzerindeki anlaşmazlığın kökenine kısaca değinilecek ve daha sonrasında iki siyasi figür üzerinden ve Balfour Bildirisi sürecinden yararlanılarak, mesele aydınlatılmaya çalışılacaktır. Bu hususta, İsrail'in devletleşme süreci ve bu noktada bazı siyasi aktörlerin nasıl kilit rol oynadığıyla birlikte, bu sürecin analizi ve sonuçları da bu çalışma için önemlidir. Filistin topraklarına büyük Yahudi göçleri ile birlikte gelişen olaylarla beraber Birleşik Krallık'ın bu süreçte Filistin politikasını, yine İngilizlerin, Arap milliyetçiliği ile Siyonizm arasındaki konumunu irdeleyerek çalışmak, bu makaledeki temel amaç olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Birleşik Krallık, Filistin, Siyonizm, İsrail, Balfour Bildirisi.*

¹ Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Güvenlik Ana Bilim Dalı Doktora Adayı.
E-mail: alparslanuluhan@outlook.com.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2032-7986>.

ANALYZING THE POLITICAL EFFECTS OF THE UNITED KINGDOM'S POLICY TOWARDS THE CONFLICT IN PALESTINE LAND IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

Abstract: This study focuses on the main causes of the British support of the Zionist movement during first half of the 20th century. To expand on the focus, background information on the Zionist claim to Palestinian land, important historical points, and the conflict's origin will be briefly discussed. Then, the conflict will be clarified through the two political figures and the Balfour Declaration process. In this regard, Israel's stratification process, the analysis of the process, the results of the process and various political actors' significance to the process are important to this study. The main aim is to analyze the United Kingdom's Palestinian policy and the results from the migration to Palestinian territories by examining the British position between Arab nationalism and Zionism.

Keywords: *United Kingdom, Palestine, Zionism, Israel, Balfour Declaration.*

Giriş

Siyonist düşüncenin tarihteki gelişimi ve bu gelişime yol açan faktörlerle birlikte Filistin topraklarında İsrail'in devletleşmesine yol açan unsurların arka planının anlaşılması ve 20. yüzyılın ilk yarısında Filistin topraklarında yaşanan gelişmeler, özellikle de dönemin büyük gücü Birleşik Krallık'ın bölgeye yönelik dış politikasıyla analiz etmek, bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada; İngilizlerin başta bölgesel (Levant coğrafyası) olmak üzere ticari/ekonomik stratejileri ile ikmal yollarına yönelik planları, geleceğe dönük siyasi ve ekonomik çıkar hesaplarının da mercek altına alınması ve bunların kombinasyonu dâhilinde İsrail'in devletleşme sürecinin nasıl bir çerçevede şekillendiği ve bu sürecin çıktılarının neler olduğu üzerinde durulacaktır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları içerisinde yer alan Filistin ve çevresinin çeşitli diplomatik, siyasi ve askeri hesaplara konu olması bakımından bu mesele bilhassa önem taşımaktadır.

Dünya Siyonist Teşkilatı'nın (WZO) kurulması ve özellikle bu çalışmada üzerinde durulacak isimlerden Chaim Weizmann'ın bu teşkilatın başına geçmesiyle birlikte, Birleşik Krallık ile Siyonistler arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktası yaşamıştır. 1903 senesinde İngilizlerin Theodor Herzl'e verdiği Uganda topraklarında Yahudi Devleti vaadi ve bunun Dünya Siyonist Teşkilatı'nda kabul görülmemesinden Balfour Bildirisi'ne kadar olan süreçte bu konudaki gelişmelerin daha henüz diplomatik olarak evrilmediğini, ancak Balfour Bildirisi ve Sykes-Picot görüşmelerinin akabinde hızlı gelişmelere gebe olduğu görülür.² Her ne kadar İngilizler ile Fransızların Sykes-Picot görüşmeleri esnasında paylaşılması düşünülen topraklar içerisinde Filistin toprakları yer almamış olsa da, emperyalist devletler arasındaki mücadelenin etki ve çatışma alanının Akdeniz'in doğusu ve Afrika'nın kuzeyini de içine alan bir mücadeleye dönüşmesi ile bu mücadelenin Filistin boyutu ve özellikle bunun dinî jeopolitik boyutu, büyük güçlerin bir istismar alanına ve etki odaklı stratejik harp alanına dönüşmüştür. Bu anlamda, dolaylı tutum stratejisinin dünya siyasi tarihi arenasında birçok vaka örnekleri ile derinlemesine analiz edilip edilmemesi durumunun dışında, özellikle Filistin krizinin bu minvalde bir araştırma nesnesi olması önem teşkil etmektedir.

1. Siyonizm'in Ortaya Çıkışı ve Çatışmaların Kökeni

² Uriel Abulof (2016), "Zionism and Its Discontents: A Century of Radical Dissent in Israel/Palestine", *Journal of Ethnic and Radical Studies*, Cilt 39, Sayı: 13, ss. 2414-2416.

Siyonizm, özünde siyasal bir harekettir, ancak motivasyonu din esaslıdır. “Siyon” sözcüğünden doğan Siyonizm, Yahudi halkının “*tarihî yurtlarına dönüşü*” manasında Filistin’de bir Yahudi Devleti kurmayı amaçlayan siyasal hareketi tanımlamaktadır.³ Siyonizm hareketinin temel motivasyonunu Yahudilerin kendi kutsal metinlerine dayandırdığı teolojik unsurlar oluşturmaktadır. Ancak bu teolojik unsurlara burada detaylıca yer verilmeyecektir. Bunun dışında, kısaca tarihsel sürece değinmek, meselenin tarihsel gelişimini anlamakla beraber çalışmanın 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gelişen olaylar ve bağımlı ve bağımsız değişkenlerle birlikte araştırma sorusunun cevabını holistik bir perspektifle ortaya koymak bakımından önemli görülmektedir.

Yahudilerin “*Yabancıların Hâkimiyeti Dönemi*” olarak adlandırdığı Kudüs’teki, adı Süleyman Mabedi olarak geçen tapınağın ikinci kez yıkılışından (M.S. 70) İsrail Devleti’nin kuruluşuna kadar (1948) olan sürece bakıldığında, bu dönemde Yahudilerin diasporalar halinde ve göçlerle yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir.⁴ Asimile olmadan, ancak siyasal anlamda bir örgütlenme ve bunun düşünce temelini de henüz mevcut olmadığı uzun bir dönemin ardından, Yahudiler, Siyonizm’in ortaya çıkışıyla beraber siyasal anlamda örgütlenme imkânı bulabilmişler ve Ortadoğu’da büyük bir ihtilafın kapısı açılmıştır. Kanlı çatışmalara yol açan bu ihtilafli sürecin oluşması, aynı zamanda dünya savaşları dönemine denk düşmüştür ve bölgedeki emperyalist güçlerin siyasetini de etkilemiştir. Bu noktadan hareketle, Filistin Sorunu’nun temelinde, Siyonistlerin Filistinli Arapların yaşadığı topraklar üzerinde hak iddia etmeleri olduğu düşünülmektedir. Ancak bu sorunun, temelde, çatışmanın tarafları arasında çözülebilir olup olmamasından ziyade, Filistinli Araplar ile Yahudiler arasındaki bu meseleye başta Birleşik Krallık (İngiltere) olmak üzere yabancı güçlerin müdahalesi, anlaşmazlığın kronik bir sürece evrilmesine yol açmış ve bölgeye müdahalelerin belki de en belirleyici ve en tartışmalı ilk örneğini oluşturmuştur.

Aslında bu uzlaşmazlığın tarihsel kökenleri çoğunlukla Yahudilerin bu bölgede en eski yerleşik topluluk olarak kendilerini görmelerine dayandırılmaktadır. Ancak daha öncesinde bu bölgede zaman içinde “*tüccar*” anlamına gelen Kenanlıların yaşadığı bilinmektedir. Hatta Kenanlıların burada gelişmiş bir sosyoekonomik sistemle şehir devletler kurduğu, ticaretle uğraştıkları ve ekonomik ve siyasal olarak dönemin Antik Mısır’ı tarafından kontrol

³ M. Lutfullah Karaman, “*Siyonizm*”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Erişim Tarihi: 01.08.2020, Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyonizm>.

⁴ Sedat Kızıloğlu (2012), “İsrail Devleti’nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişimi”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı: 1, Ocak 2012, s. 41.

edildiği bilinmektedir.⁵ Yahudi kökenli bir gazeteci ve 20. yüzyılın başlarında Siyonizm'in ABD'deki temsilcilerinden biri olan Jacob de Haas da, Yahudilerin Filistin topraklarına yerleşmeden önce, bu topraklarda Kenan ve Arami kavimlerinin izlerinin rastladığını belirtmiştir. Ancak bununla ilgili farklı görüşler ortaya atmıştır.⁶ Bunun öncesinde, Yahudiler, Mısır'da Firavun hükümdarlığı altında köle olarak çalışmışlar ve daha sonrasında Hz. Musa'nın öncülüğünde Mısır'dan ayrılarak kölelikten kurtulmuşlardır. Tevrat'da, bu zaman dilimi, "çıkış" anlamına gelen "Exodus" olarak isimlendirilmiştir. Bu nedenle, Yahudiler, Mısır'dan çıkmalarını ve özgürlüklerine kavuşmalarını evrensel bir sembol olarak görmektedirler. Tevrat'a göre, Yahudiler, ilk olarak Mısır'dan yola çıkarak Lübnan'ın Cenub vilayetine doğru yola çıkmışlar ve oradan Filistin topraklarına yerleşmişlerdir. İlk olarak Mısır'da yaşayan Yahudi kavmi, "Bereketli Hilal" olarak bilinen Mezopotamya ve Akdeniz kıyılarını kapsayan ve tarıma elverişli olan bu bölgeye göz dikmiş ve daha sonrasında burayı ana vatanları olarak kabul etmeye başlamışlardır.⁷ Aslında burası Filistin topraklarından daha büyük bir coğrafyayı kapsamaktadır. Ancak Filistin topraklarını asıl önemli kılan faktör, -hiç şüphesiz- Yahudiler için Kudüs'ün önemi olmuştur. Hz. Süleyman'ın Kudüs'te ilk Yahudi tapınağını inşa etmesinden ötürü, Yahudiler, burayı kutsal bir şehir olarak kabul etmektedirler. Daha sonrasında Asur İmparatorluğu'nun ve Bâbil Krallığı'nın istilasına uğrayan bu topraklar, Yahudilerin egemenliğinden çıkmış ve bu kutsal tapınak da yıkılmıştır. Bu dönem itibariyle, Yahudilerin "sürekli göç" dönemi başlamıştır. Perslerin Filistin topraklarına egemen olmasına kadar Yahudiler diasporalar halinde dünyaya yayılmış ve Perslerin bu topraklara hâkimiyetiyle geri dönüş sağlanmıştır.⁸ Roma İmparatorluğu'nun Filistin topraklarındaki hâkimiyeti döneminde de, Yahudiler, Roma baskısı altında yaşamışlar ve sonrasında birçok ayaklanmalar yaşanmıştır. Ayaklanmalar sonrasında Yahudiler yine defalarca göçe zorlanmıştır. Ancak Bâbil döneminde Yahudilerin sürgün edilmesi diaspora sürecinin

⁵ Ann E. Killebrew (2005), *Biblical Peoples and Ethnicity: An Archeological Study of Egyptians, Canaanites, Philistines, and Early Israel, 1300-1100 B.C.E.*, Atlanta: Society of Biblical Literature, s. 12.

⁶ Jacob de Haas 1934'te kaleme aldığı *Filistin'in Tarihi* adlı eserinde, 600'lü yıllarda Filistin'de yaşayanların kültürel olarak ve linguistik açıdan Arap olmalarının etnik olarak Arap oldukları anlamına gelmediğini, Kenanlılara dair yapılan ilk çalışmalardan birisi olarak atıf yaptığı dipnotta yararlanarak yazmıştır. Metin içinde bunu Kenanlı ve Arami göçlerinin Filistin'deki halkları oluşturduğunu belirtmiştir. Ancak bu halklardan Aramilerin (aynı zamanda Suriyeliler olduğunu belirtmiştir) ise, bir milliyet oluşturmadıklarını yazmıştır. Buradan hareketle de, Haas, ortaya koymaya çalıştığı fikirle, Filistin topraklarında Yahudilerden önce bir ulus yapısının olmadığını ve Yahudilerin bir ulus olarak bu topraklarda hak iddia etmesinin temellerini aktarmaya çalışmıştır. Daha fazla bilgi için bakınız; Jacob De Haas (1934), *History of Palestine: The Last Two Thousand Years*, New York: The Macmillan Company.

⁷ *Kitab-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit* (1976), "Tekvin Bap 13", İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi.

⁸ Mâlike Bileydi (2005), "İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Bölgesel Etkileri (1948-2000)", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, s. 44.

başlangıcı kabul edilir. Bu sürgünden sonra, Yahudilik, din anlayışıyla beraber yaşam tarzı olarak da şekillenmeye başlamıştır. Dolayısıyla, Siyonizm'in ortaya çıkışına kadar olan süreçte Yahudi yaklaşımının siyasal olmaktan ziyade kültürel olduğu görülür. Bunun temel sebebi, yukarıdaki bilgilerden de hareketle, sürekli sürgünlerle diasporalar halinde yaşayıp - her ne kadar geleneksel olarak güçlü aile bağları ve kendi hayatlarında din belirleyici rol oynasa da- Yahudilerin kendi içine kapanmaları ve egemen bir devlet ve din anlayışını siyasal olarak doktrinleştirememeleri olmuştur. Ancak bu durum, 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde değişim göstermeye başlayacaktır.

Roma İmparatorluğu işgalinden beri Filistin'den sürgün edilen Yahudilerin Avrupa'daki diasporaları, birtakım haklardan yoksun olarak yaşamlarını yüzyıllarca bu topraklarda sürdürmüştür. Toplumlar ve devletler tarafından ayrımcılığa maruz kalan Yahudilerin, bu nedenlerden ötürü 19. yüzyıla kadar örgütlü olarak siyasal bir yapı oluşturamadıkları söylenebilir. Örgütlü Siyonizm hareketi ise, 19. yüzyıl Avrupası'nın koşullarından doğmuştur. Bu ortamda, Yahudilerin hukuksal azatlıklarına yönelik düzenlemeler yürürlüğe konmuş; ancak Doğu Avrupa ve bilakis Rusya'da pogromlarla yani sistematik şiddet politikalarıyla Yahudiler göçe zorlanmış ve önemli bir kısmı da yeni kurulan ABD'nin topraklarına göçmüştür. Bu anlamda, Çarlık Rusyası'nın uygulamış olduğu bu politikalar Siyonizm'in oluşmasına ve güçlenmesine ortam hazırlamıştır denilebilir. Dolayısıyla, anti-Semitizm ilk olarak Rusya'da görülmeye başlanmıştır. Pogromların ardından Yahudiler ilk defa 1884'te "*Siyon Aşıkları*" adıyla örgütlenmişlerdir. İlk olarak Siyonist tezi ortaya koyan isim ise Polonyalı bir Yahudi olan Leo Pinsker olmuş ve kaleme aldığı "*Auto-Emancipation*" adlı risalede, Avrupa'nın içinde de aslında anti-Semitizm'in olduğunu öne sürmüştür. Pinsker, buradan bir strateji inşa ederek, bağımsız bir Yahudi Devleti'ne giden yolu resmetme çabası içerisine girmiştir.⁹ Pinsker'in Theodor Herzl'den tek farkı, bu devletin Filistin toprakları üzerinde kurulmasını öne sürmemiş olması ve Siyonizm hareketini uluslararası bir harekete dönüştürememiş olmasıdır. Ancak Herzl, yazdığı *Yahudi Devleti (Der Judenstaat)* adlı eserinde, Yahudilerin aynı zamanda bir millet olduğunu ve bu milletin siyasal bir örgütlenme ile bir devlet çatısı altında birleşmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre, anti-Semitizm'e verilecek en uygun cevap bu olacaktır. Yine bu dönemde, Siyonizm, siyasal bir düşünce akımı olarak ilk defa bir Rus Yahudi olan Nathan Birnbaum tarafından literatüre sokulmuştur. Birnbaum, çıkardığı *Kendi Kendine Kurtuluş* adlı derginin 1890 yılı sayısında, Siyonizm'i, Yahudilerin Filistin'i yurt edinmesi ve aynı zamanda bir siyasal örgüt çatısı altında

⁹ William L. Cleveland (2004), *Modern Ortadoğu Tarihi*, Agora Kitaplığı. Birinci Basım, Haziran 2008, s. 267.

örgütlenmesi olarak tanımlama yoluna gitmiştir. Ve daha sonrasında, bu tanım, milliyetçi Yahudi çevreler tarafından da kabul görmüştür.¹⁰

Başlangıçta bir Yahudi Devleti kurma düşüncesinin mekân olarak hedefinde Filistin toprakları olmamıştır. Ancak daha sonrasında köktenci Yahudilerin ve Siyonistlerin teşkilatlanma çabalarıyla bu durum değişecektir. Özellikle Dreyfus Davası olarak tarihte bilinen olay sonrasında, Fransa'da ve Avrupa'nın diğer ülkelerinde yayılmaya başlayan anti-Semitizm dalgasının Siyonistlerin çalışmalarını hızlandırmada etkisi olmuştur.¹¹ Bu sürecin ardından, Theodor Herzl, 1896 yılında yayınladığı *Yahudi Devleti (Der Judenstaat)* adlı eseriyle Filistin topraklarında bir Yahudi Devleti'nin kurulabilmesi için dünyadaki bütün Yahudilerin teşkilatlanması ve birleşmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Her ne kadar İngilizler Filistin toprakları dışında alternatif teklifler sunmuş olsa da, bu, temel düşüncüyü değiştirmemiştir.¹² Daha sonrasında 1897'de Basel'da ilk Siyonist Kongresi toplanmış ve bu vesileyle Filistin'in Yahudiler için bir yurt olduğu programı benimsenmiştir. Aynı şekilde, bu kongrenin ardından, karar organı olarak Dünya Siyonist Örgütü'nün de temelleri atılmıştır. Tüm bunlar olurken, Herzl, büyük bir devletin diplomatik desteği ve mali yardımlar olmadan somut adımların atılamayacağını da farkındadır. Zaten Herzl'in de öngördüğü zorluklar nedeniyle, Siyonist örgütlenme kolay olmamıştır. Bunun önündeki en büyük engellerden birisi de, Avrupa'nın Batısı ve Amerika'daki Yahudi grupların, böyle bir örgütlenmeye gidilmesi durumunda, içerisinde yer aldıkları toplumdaki statülerini kaybetme korkusu olmuştur. Özellikle ABD'deki Yahudilerin anti-Semitizm'e karşı bir refleks gösterememiş olmaları ve dolayısıyla bu çekinceden dolayı örgütlenmeye dâhil olmamaları süreci zorlaştırmış ve ertelemiştir.

2. Balfour Bildirisi ve İngiliz İnisiyatifi

İngilizlerin imparatorluk menfaatlerini emniyete almak adına Filistin bölgesinde Yahudi iskânının desteklenmesi, Ortadoğu'da büyük bir ihtilafın ve çatışmanın temellerini atmıştır. Bu ihtilaf, göçlerin ve iskânın ardından Filistin'de yaşayan Yahudi toplulukların tek bir çatı altında devletleşmesiyle, Ortadoğu'nun siyasi istikrarsızlığını belirleyen en önemli sebeplerden biri haline gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı zamanında, Birleşik Krallık siyasetini Siyonizm'e odaklayan unsurların başında ABD ve Rusya üzerinde etki bırakabilecek Yahudi diasporalarının varlığı gelmektedir. Özellikle Almanya'nın Siyonizm

¹⁰ Sedat Kızıloğlu (2012), *a.g.e.*, s. 45.

¹¹ Fransız ve Yahudi asıllı bir ordu mensubu olan Alfred Dreyfus'un 1894'te Fransız ordusunun sırlarını Almanlara sattığı iddiasıyla ve bunun sonucunda müebbet hapse mahkûm edilmesiyle ortaya çıkan süreçte, anti-Semitizm, özellikle Fransa'da güçlenmiştir. Her ne kadar delil yetersizliğinden Dreyfus'un suçu ispat edilememiş olsa da, kendisi ordudan ihraç edilmiş ve hapse mahkûm edilmiştir.

¹² Theodor Herzl (2007), *Yahudi Devleti*, İstanbul: Ataç Yayınları, s. 41.

hareketini destekleyen bir bildiri yayınlaması ve bu bildirinin Amerikalı Yahudilerin ilgisini çekmesi, İngilizler açısından bir endişe kaynağı olmuştur.¹³ Dolayısıyla, Birleşik Krallık için Ortadoğu'da güç paylaşımı hiçbir zaman söz konusu olmadığı gibi, gücüne ortak olacak bir yapının da çıkması bir tehdit unsuru olarak görülmüştür. Bu sebepten ötürü, İngilizler, savaş yıllarında “Yahudi kartı”nı başka bir ülkenin tekeline bırakmak istememiştir. Bu nedenle, Balfour Bildirisi, İngilizlerin tek taraflı olarak ele aldığı bir plan olarak gelişmiştir.

İngilizler ve Fransızlar, kendi aralarında Ortadoğu'yu Sykes-Picot gizli görüşmeleri ile bölmeyi ve paylaşmayı planlarken, İngilizler Filistin topraklarını uluslararası bir idareye bırakmayı planlamıştır.¹⁴ İngilizler, Siyonizm'in emellerine, çoğunluğu Almanya'da, Rusya'da ve ABD'de yaşayan Yahudi gruplarının uluslararası sistemde söz sahibi olabilecek ve kendi çıkarlarını daha sonrasında maksimize edip siyaset arenasında egemenlik sahibi bir bağımsız devlet kurmaları için hizmet etmemiştir. Bütünüyle Asya'nın güneyine uzanan sömürge yollarını kontrol altında tutmak, İngilizlerin asıl hedefi olmuştur. Çünkü İngiliz İmparatorluğu, Mısır'ı ve Doğu Akdeniz'i âli menfaatleri için güvenli bir liman haline getirmek istemiştir. Bu kapsamda, Birleşik Krallık için öncelikli olan, Avrupa ile Hindistan arasındaki ticaret yolu üzerindeki denetimin güçlendirilmesi ve korunması olmuştur. Bu nedenle, Ortadoğu'da hegemon bir yapının çıkmasını engellemek ve sömürge yollarını elinde tutmak adına bu bölgeye parçalanmış bir bölge olarak nüfuz etmek İngiliz emperyalizminin hedefidir denilebilir. Bu vesileyle, İsrail devleti, sürekli bir savaşın garantörlüğünü sağlayacak ve emperyalist güçler lehine bölgedeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlığın sürdürülebilir kılınmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla, Siyonist hareketin İngiltere tekeli dışında örgütlenmesi ve güçlenmesi, Ortadoğu'da Siyonist kartın başka güçlerin eline geçmesi ve bu durumdan imparatorluk çıkarlarının zarar görmesi anlamıyla eşdeğerde olmuştur.

1917'de İngilizlerin Kudüs'ü ele geçirmelerine kadar olan süreçte, Arapların İtilaf Devletleri'ne destek vermesi durumunda, İngilizler, Araplara, Filistin toprakları dâhil Arap topraklarında bağımsızlık sözü vermiştir. Bu süreç içerisinde aynı zamanda Balfour Deklarasyonu da onaylanmıştır. İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un 2 Kasım 1917 yılında Siyonist lider Lord Rotschild'e gönderdiği mektupta, Birleşik Krallık hükümeti, Filistin toprakları üzerinde bir Yahudi Devleti'nin kurulması için elinden geleni yapacağını

¹³ William L. Cleveland (2004), *a.g.e.*, s. 270.

¹⁴ *A.g.e.*, s. 182.

yazmıştır.¹⁵ Balfour Bildirisi'nden sonra, Siyonist temsilciler, İtilaf Devletleri'nin bu bildiriye destek vermesi için çalışmışlardır. Bu bildiriye daha sonrasında ABD de onaylamış ve bu süreci destekleyeceğini belirtmiştir. Balfour Bildirisi, özellikle Süveyş Kanalı'na bir tampon bölge yaratmak gibi bir stratejiyle beraber, Siyonistlerin kendi emellerine ulaşmada İngilizlerin desteğini alma çabasını da içerisinde barındırır. Bu noktada kazan-kazan durumu vardır; ancak Birleşik Krallık'ın Yahudi olmayan halklara da bu bildiriye yer vermiş olmasıyla Filistin üzerinde her iki gücü de dengeleme yoluna gittiği görülür.¹⁶ Bu noktada dengeleme ve antagonizmin önüne geçmek adına 1920 yılında icra edilen San Remo Konferansı da kayda değer bir gelişme olmuştur. Bu konferansın sonucunda, Filistin topraklarında Araplar ve Yahudilerin bir arada yaşayacakları, bağımsız bir Filistin Devleti ve “*Filistin vatandaşlığı*” kavramı ile birlikte Yahudilerle ilgili meselelerde sadece Dünya Siyonist Teşkilatı'nın muhatap alınması gibi görünürde daha birleştirici vaatler ortaya çıkmış olsa da bu, pratikte böyle gelişmemiştir. Bilakis Ortadoğu coğrafyasında yapay sınırların çizilmesi planı hesaba katıldığında, bu konferans da önceki gizli ve diplomatik görüşmelerin bir devamı niteliğinde olmuştur. Bunun dışında, bu konferansın sonuçları içerisinde yine her iki tarafı da dengelemek adına, İngilizlerin Filistin'de kurulacak manda yönetimi esaslarının içerisinde Araplarla Yahudiler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi ve bu iki toplumun bir arada yaşayabileceği bağımsız bir Filistin Devleti'nin bulunması yer almıştır. Ancak Siyonistlerin hedefi bir tebaa olmaktan ziyade, Yahudi kimlikli bir din devleti kurmak olmuştur. Bundan ötürü, İngilizler adına bu süreci yönetmek hiç de kolay olmamıştır.

Filistin'de İngiliz mandası döneminin İkinci Dünya Savaşı'na kadar sürmesiyle Filistin'in geleceği belirsizleşmiştir. Siyonistler, bu boşluğu ve belirsizliği fırsata çevirmeye çalışmış ve büyük göçler ve yerleşim politikalarıyla Filistin topraklarında egemenlik kurma yolunda zaman kazanmışlardır. 1920'de San Remo Konferansı görüşmeleri sonrası İngiltere'ye Filistin mandasının verilmesiyle çok sayıda Yahudi yerleşim yerleri kurulmasının önü açılmıştır. 1917 yılında İngilizlerin Filistin topraklarını işgalinin sonrasında 1920'de San

¹⁵ Bu mektupta, Yahudilerin Filistin topraklarını yurt edinmesi için Krallık Hükümeti'nin bu sürece tam destek vereceğine ve hedefe ulaşılmasını kolaylaştırmak için yine hükümetin elinden gelen her şeyi yapacağına yer verilmiştir. Buna ilave olarak, burada yaşayan ve Yahudi olmayan halkların temel haklarına ve başka ülkelerde yaşayan Yahudilerin de temel hak ve siyasi haklarına zarar verecek uygulamalara gidilmeyeceği de belirtilmiştir. Daha ayrıntılı bilgi için bakınız; Jonathan Schneer (2010), *The Balfour Declaration: The Origins of the Arab-Israeli Conflict*, New York: Random House Publishing Group.

¹⁶ Aynı şekilde dönemin sömürgelerden sorumlu Devlet Sekreteri olan Winston Churchill de Balfour Deklarasyonu hususunda kararlılığını teyit eden bir beyaz kitap yayınlamıştır. Kararda, Filistin'in tamamen Yahudi olmasını istediklerini reddetmiş, ancak Filistin'in de bağımsızlığının pratikte mümkün olmayacağını vurgulamıştır. Daha ayrıntılı bilgi için bakınız; Oskar K. Rabinowicz (1969), “Sir Winston Churchill and Israel”, *Jewish Historical Society of England*, Cilt 22, ss. 67-75.

Remo görüşmeleriyle Filistin artık İngiliz mandası olmuş ve Milletler Cemiyeti mandaya resmi statü kazandırmıştır.¹⁷ Bunun akabinde, radikal bir Siyonist ve İngiliz liberal kanadından bir siyasetçi olan Herbert Samuel'in Filistin'e Yüksek Komiser olarak atanması, Siyonistlerin İngilizlerden beklentilerini arttırmıştır.¹⁸ Ancak Balfour Bildirisi'nde yer alan Yahudilerin dışında kalan toplulukların haklarının korunması vaatleri de, sorunları çözümsüz bırakmıştır. İngiliz Komiseri Samuel'in üniter devlet oluşturma kapsamında, Arapları, kurulacak olan Yahudi Devleti'ne entegre etme çabaları da sonuç vermemiştir. Bu süreç içerisinde her iki toplum birbirine karşı daha da içe kapanmış ve birbirinden giderek keskin çizgilerle ayrılmaya başlamıştır. Bu zaman dilimine kadar gerçekleşen Yahudi göç akınları karşısında, Araplar da sosyal ve ekonomik olarak sıkıntılı bir sürecin içerisine girmiştir. Çeşitli ayaklanmaların meydana geldiği bu dönemde, manda rejimi, askeri seçenekleri devreye soksa da, gelecekte bu seçeneklerin de çözüm oluşturmayacağı anlaşılmıştır. 1929 yılında çıkan Arap isyanından sonra dönemin İngiliz Sömürge Bakanı Passfield, Siyonizm'i "*emperyalizm*" olarak nitelendirmiş ve Araplarla Yahudilerin bu anlamda bir işbirliği yapması gerektiğini belirtmiştir. Bu noktada, Yahudilerin arazi satın almalarının ve göç akınlarının da sınırlandırılması gerektiğinin vurgulanması ve sonrasında *Passfield Beyaz Kitabı*'nda bunların yer almasıyla, Arapların dezavantajlı durumu ilk defa ele alınmıştır.¹⁹ Ancak hemen sonrasında Siyonistlerin ciddi tepkisi karşısında İngilizler geri adım atmak zorunda kalmış ve bu yayınlanan beyaz kitabın Araplar açısından bir değeri olmamıştır.

Filistin'de iki topluluk arasında bölünme derinleşirken, Siyonistlerin çoğu, hedeflerine ulaşabilme noktasında İngilizlere güven duymayı tercih etmiştir. Ancak Siyonistler içerisinde Revizyonistler denen bir grup, İngiltere'nin Siyonistleri terk edebileceğini ve Yahudilerin kendi başlarına göç akınlarını güçlendirip Yahudi yerleşimlerinin arttırılmasını ve yayılmacı bir politika izlenilmesini savunmuştur. Jabotinsky'nin öncülüğünü yaptığı Revizyonistler, bu kapsamda Siyonizm içinde ayrı bir hareketi oluşturdular.²⁰ Her halükârda büyük Yahudi göç dalgaları Filistin'e akın etti ve Soğuk Savaş öncesi 500.000'i aşkın Yahudi nüfus Filistin topraklarına yerleşmişti. Bu göçler ve Filistinli köylülerin topraklarının elden çıkması, daha sonrasında büyük isyanların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu isyanların oluşmasında bölgesel gelişmeler ve müdahaleler etkili olurken,

¹⁷ William L. Cleveland (2004), *a.g.e.*, s. 273.

¹⁸ Borge Jensen (1987), *The Palestine Plot*, Omni Publications, s. 48.

¹⁹ Kadir Kasalak (2016), "İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2016/3, Sayı: 25, ss. 65-78.

²⁰ Borge Jensen (1987), *a.g.e.*, s. 83.

gelişmesinde ise iki büyük savaş arası dönemin kriz yılları ve bu dönemde diğer devletlerin bu sürece hiçbir olumlu katkısının olmaması da etkili olmuştur. Özellikle 1929 Büyük Buhranı'nın etkisi ve Yahudilerin dördüncü ve beşinci dalga göçleri sonucunda 1936'da kitlesel gösteriler ve çatışmalar yaşanmıştır. 1936 yılında Arap liderlerinin bir araya gelmesiyle Arap Yüksek Komitesi kurulmuş ve başlatılan genel grevle ayaklanma Filistin geneline yayılmıştır. Bunun üzerine, Filistin hususunda bir rapor hazırlanmıştır. “*Peel Raporu*” olarak bilinen bu raporda, iki devletli çözüm planı ortaya koyulmuş ve Arapların Yahudilerin kurduğu bir devletin içerisinde yaşamasının mümkün olamayacağı öne sürülmüştür.²¹ Bu süreçten itibaren ise, çatışmalar çok daha şiddetlenmiştir. Aynı şekilde, bu raporda mandanın başarısız olduğu ve Balfour Bildirisi'nde yer alan çelişkili ifadelerden ötürü Filistin'de üniter bir devlet yaratmanın mümkün olamayacağı vurgulanmıştır. Sonuç olarak, Peel Raporu'nda mandanın sona erdirilmesi ve Filistin'in Yahudi Devleti ve Arap Devleti olarak ikiye bölünmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Ancak bu da çözüm olmamıştır ve Balfour Bildirisi metninde yer alan çelişkili ifadeler de göz önünde bulundurularak, tüm bu yaşananların yine çözümsüzlük üzerine kurulmuş olması muhtemeldir.

Filistinli Araplar, Peel Komisyonu Raporu'ndaki bölünme önerisini kendi haklarının ihlali olarak gördüklerinden karşı geldiler. Siyonistler ise, bölünme ilkesini kabul ediyorlar, ancak kendilerine ayrılan bölümün yetersiz olduğunu düşünüyorlardı. Dolayısıyla, Peel Komisyonu Raporu, 1937 yılında Dünya Siyonist Kongresi tarafından da reddedilmiştir.²² Komisyon raporunun ardından isyanların devam etmesiyle birlikte, İngiltere Sömürgeler Bakanlığı, 1939'da, Londra'da, bir Arap-Yahudi Konferansı düzenlemiştir.²³ Konferans bildirileri arasında Yahudi göçünün sınırlandırılması gerektiği ve hatta belirli bir süreden sonra Arapların istememesi durumunda bunun tamamen sonlandırılması gerektiği belirtilmiştir. Bu konferansta, Yahudilere toprak satışlarını belirli bölgelerle sınırlandırmakla beraber, Yahudi Devleti kurma taraftarı politikalarının olmadığı Kraliyet hükümeti tarafından açıkça deklare edilmiştir. Bu da, Siyonizm hareketini artık İngiltere'nin tekeline yavaş yavaş çıkarıp Amerikan etki alanının içerisine girmesine yol açacaktır. Bu hususta en güçlü göstergelerden birisi de, 1939 yılında yayınlanan MacDonald Beyaz Belgesi (*The MacDonald White Paper*) olmuştur. Bu belgede, Filistin'de bir Yahudi Devleti kurulmasının Birleşik Krallık'ın politikası olmadığı vurgulanmıştır. Siyonistler, buna ciddi

²¹ Erhan Arda (2003), *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*, ALFA Basım Yayınları, 1. Baskı, s. 296.

²² William L. Cleveland (2004), *a.g.e.*, s. 287.

²³ Borge Jensen (1987), *a.g.e.*, s. 90.

tepki göstermiş ve bu süreçten itibaren İngilizler hedef alınmaya başlanmıştır. Hatta daha da ileri giderek, ilerleyen dönemde Almanya’da yaşanacak olan büyük soykırımın bu vesileyle önünün açıldığını iddia edenler bile olmuştur.²⁴

Sonuç olarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1947 yılında Kudüs’e uluslararası bir statü tanınmasını onaylamasına kadar çatışmalar durmamıştır. 14 Mayıs 1948’de İsrail Devleti’nin kurulmasıyla birlikte ise, çatışma ve şiddetin evresi farklılaşmıştır. Kudüs’e uluslararası statünün tanınmasıyla, aynı zamanda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bu süreçte Filistin topraklarının Araplar ve Yahudiler arasında taksim edilmesini de onaylamıştır.²⁵ Diğer yandan, Nazilerin Almanya’da iktidara gelmesi ile Filistin topraklarına Yahudi göçü hızlanırken, bu gelişmeyle beraber 1942 yılında Amerikalı Siyonistlerin Biltmore Toplantısı’nda Filistin’e Yahudi göçünün ve bir Yahudi Devleti kurulması çağrısında bulunulmuştur. Bu, bir dönüm noktası olmuştur. Bunun bir dönüm noktası olmasının sebebi ise, buradan hareketle, artık ABD’nin, uluslararası Siyonist faaliyetlerin merkezi konumuna gelecek olmasıdır.

3. Weizmann ve Sykes Faktörü

Londra’da Siyonist temsilciliğin başında olan ve daha sonrasında İsrail’in ilk Cumhurbaşkanı olacak olan Chaim Weizmann’ın Birleşik Krallık siyasetindeki rolü çok önemlidir. Hiç şüphesiz, Siyonizm hareketini uluslararası bir programa dönüştürmede etkili isimlerden birisi de Weizmann’dır. Siyonizm’i devletleştirmek ve her alana yaymak için savaş yıllarında bir yandan uluslararası arenada, diğer yandan Filistin toprakları üzerinde casusluk faaliyetleriyle hazırlıklar yapılmıştır. Özellikle 1916 yılında Siyonist hareketin Londra’da güçlenmesiyle, Weizmann ile Sykes arasındaki görüşmeler artmış ve diğer Siyonist gruplarla bir araya gelinmiştir.²⁶ Bu sürecin ardından, 1917 yılında, radikal bir Siyonist olan Jabotinsky, İngiliz Savaş Bakanı Derby’nin desteğini alarak Yahudi Lejyonu’nu kurmuştur. Bu askerî yapılanma, aslen Osmanlı Ordusu’nu yıpratmak için kurulmuş ve İngiliz Ordusu tarafından yetiştirilmiştir. Jabotinsky, bu süreçte Weizmann’la temasa geçmiş ve aynı şekilde bu yapılanmayı onun desteğini alarak kurmuştur.²⁷ Hatta bu

²⁴ Denis Ojalvo (2014), “Yahudi Soykırımı’nda Bir Kilometre Taşı: The Macdonald White Paper of 1939”. *Şalom Gazetesi*, 26 Mart 2014.

²⁵ Erhan Arda (2003), *a.g.e.*, s. 296.

²⁶ Jonathan Schneer (2010), *a.g.e.*, s. 235.

²⁷ Shlomit Keren & Michael Keren (2007), “The Jewish Legions in the First World War as a Locus of Identity Formation”, *Journal of Modern Jewish Studies*, Cilt 6, No: 1, Mart 2007, ss. 69-83.

teşkilatlanmaya daha sonrasında Onbaşı rütbesiyle İsrail Devleti'nin ilk Başbakanı olacak olan David Ben-Gurion da katılmıştır.²⁸

Dolayısıyla, Birleşik Krallık'taki Siyonist lobicilik faaliyetlerine bakıldığında, bunun uluslararasılaştığı görülür. Savaş sonunda büyük güçlerin masaya oturup oluşturacağı yeni düzende Siyonizm hareketi bölgesel değil, aynı zamanda dünya çapında siyasi bir aktör olarak yerini almaya başlamıştır. Hiç şüphesiz, bunda Weizmann'ın rolü büyüktür. Rusya'da doğup Berlin'de eğitimini tamamlamış olan Weizmann, aynı zamanda Dünya Siyonist Örgütü'nün yerel şubelerini de kurmuştur. Hatta Başkanlığını yaptığı Dünya Siyonist Örgütü'nün merkezinin Londra'ya taşınmasında da yine o etkili olmuştur. İngiliz siyaseti içerisindeki önemli kişilerle bağlantı kuran Weizmann, ayrıca, Siyonizm konusunu ve taleplerini İngiliz kabinesinin gündeminde tutmayı da başarmış bir isimdir.²⁹ Dahası, Siyonizm'in İngiliz İmparatorluğu'nun çıkarlarına hizmet edebileceğine dair kabineyi ikna etmiştir. Daha sonrasında ise, Balfour Bildirisi'nin ilanının ardından Araplarla Siyonistler arasında yürütülen bir anlaşmada Siyonistlerin temsilciliğini yapmıştır. Bu anlaşmada, Weizmann, Filistin'in ekonomik kalkınmasında Araplarla işbirliğini yapacağını ve Faysal'ın da buna karşılık, Filistinli Arapların haklarının korunacağına ve Büyük Suriye'nin bağımsızlığının tanınması karşılığında Balfour Bildirisi'ni tanıyacağını belirtmiştir. Ancak Fransa'nın Suriye'yi işgal etmesi akabinde anlaşmanın hükmü kalmamıştır. Çünkü koşullar ortadan kalkmıştır.³⁰ İngilizler, bu süreçte Weizmann ile Suriye Kralı Faysal arasındaki müzakerelere arabuluculuk etmiş ve Siyonizm ile Arap milliyetçiliğini kendi emelleri doğrultusunda uzlaştırma çabasına gitmiştir. Bu noktada, İngilizler, bir tür denge siyaseti gütmüştür. Bunun arkasında yatan sebep ise, bir gücün diğer bir gücü baskılaması sonucunda otorite haline gelmesi ihtimalidir. Dolayısıyla, Siyonistlerle İngilizler arasındaki ilişkiler karşılıklı çıkarlar bağlamında seyretmiştir. Siyonistlerce Filistin'de Yahudi iskânının desteklenmesi için bölgede İngiliz varlığına ihtiyaç duyulmuş ve özellikle bu ihtiyacın temelinde uluslararası arenada tanınma çabası yatmıştır. Birleşik Krallık için ise, Süveyş Kanalı yakın çevresinden Fransa'nın uzak tutulması ve sömürge yollarını koruma gayreti içerisinde stratejik alan hâkimiyetini kaybetmemek önem arz etmiştir.

²⁸ Sedat Kızıloğlu (2012), *a.g.e.*, s. 49.

²⁹ Chaim Weizmann, İngiliz vatandaşlığına geçtikten sonra *Manchester Guardian* gazetesinin editörü Charles Prestwich Scott'la bağlantı kurmuştur. Daha sonrasında İngiliz Parlamentosu'ndaki muhafazakâr kanattan Arthur Balfour, Winston Churchill ve Lloyd George gibi isimlerle tanışmış ve Herbert Samuel ile yakın dostluk ilişkisi kurmuştur. İlerleyen yıllarda, bu ilginç ilişkiler ağında yer alan Lloyd George Başbakan, Arthur Balfour da Dışişleri Bakanı olacaktır. Daha ayrıntılı bilgi için bakınız; Paul Johnson (2001), *Yahudi Tarihi*, İstanbul: Pozitif Yayınları, s. 393.

³⁰ William L. Cleveland (2004), *a.g.e.*, s. 273.

Bunların dışında, dönemin İngiliz savaş kabinesinde yer alan Mark Sykes da İngiliz Siyonistleri ile politikacılar arasında kilit bir rol oynamıştır. Deklarasyona giden müzakerelerde son derece etkili bir rol oynayan Sykes, diğer müttefik güçlerini Balfour Bildirisi'ni desteklemeye ikna etmiştir. Sykes, aynı zamanda Filistin topraklarında kurulacak olan Yahudi Devleti'nin İngiltere'nin çıkarlarını güvence altına alacağına inanmıştır.³¹ Tüm bu bileşenler sonucunda Balfour Bildirisi yayınlandığında, Birleşik Krallık Dışişleri Bakanı Arthur Balfour, İngiliz Siyonistlerinin önde gelenlerinden Lord Rotschild'e bir mektup yazarak, Filistin topraklarının Yahudiler için bir yurt olabileceğini ve bu noktada elinden geleni yapacaklarını söylemiştir.

Bunun dışında, Mark Sykes, Osmanlı topraklarını zamanında çok gezmiş ve Ortadoğu'yu çok iyi bilen bir gezgin haline gelmiştir. Sykes, Osmanlı'nın ilhaki, Osmanlı'yı bölüp etki alanları yaratmak veya burada manda rejimi oluşturmak gibi tavsiyelerle de gündeme gelen isimlerin başında olmuştur.³² Nitekim Birleşik Krallık'ın Ortadoğu politikalarının belirlenmesi adına ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı izlenecek stratejilerin belirlenmesi hususunda 8 Nisan 1915 tarihinde oluşturulan De Bunsen Komitesi'nin üyeleri arasında da Mark Sykes yer almaktaydı. Komite'nin asıl hedefi, Birleşik Krallık'ın bölgedeki menfaatlerinin korunması adına stratejiler planlamak ve Fransa'nın bölgedeki etkisini azaltmaktır.³³ Bu Komite'nin raporunun hazırlanmasıyla, Sykes, durumu sahada netleştirmek ve gözlemler yapmak adına bu süreçte Mısır'a, Hindistan'a ve Ortadoğu'ya gitmiştir. Bu kapsamda, Sykes, dönemin hükümetinin Ortadoğu danışmanlığı görevini yürütmüştür. Bu rapordan hareketle, Bağdat'ın ve Basra Körfezi'nin güvenliği özellikle ön plana çıkmış ve gelecekte Filistin'e olan müdahalenin siyasi arka planı oluşturulmuştur.³⁴ Bunun dışında, özellikle bölgedeki azınlıkların kullanılması ve onlara verilecek vaatlerin sonucunda hesaplanan siyasi beklentilerin izdüşümünde İngilizlerin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı izlediği emperyalist hesaplar göze çarpmaktadır. Bu anlamda, Sykes, dönemin ayrılıkçı Ermenileri ile Siyonistlerin ittifakında büyük rol oynamıştır. Osmanlı'nın parçalanması projesinde ittifak olan Çarlık Rusyası'na verilecek destek kapsamında Doğu Anadolu Bölgesi'nin parçalanması için ayrılıkçı Ermenilere ve

³¹ Elie Kedourie (1970), "Sir Mark Sykes and Palestine 1915-16", *Middle Eastern Studies*, 6:3, ss. 340-345.

³² David Fromkin (2004), *Barişa Son Veren Bariş: Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?*, Epsilon Yayınevi, s. 139.

³³ Robert Johnson (2018), "The de Bunsen Committee and A Revision of the Conspiracy of Sykes-Picot", *Middle Eastern Studies*, Cilt 54, Sayı: 4, s. 11.

³⁴ Aaron S. Klieman (2014), "Britain's War Aims in the Middle East in 1915", *Journal of Contemporary History*, Cilt 3, No: 3, The Middle East (Temmuz 1968), ss. 237-251.

Filistin’de Yahudi Nili ajanlarına yüklenen istihbari rolün arkasında da Skyes’in olduğu bilinmektedir.³⁵

Sonuç

Sonuç olarak, Filistin topraklarında İngiliz hâkimiyeti döneminde Siyonistler uluslararası arenada güç kazanmış ve Siyonist lobileşmenin önü açılmıştır. Nitekim 1922 yılında Yahudi Ajansı kurulmuş ve Siyonizm’in önemli bir varyasyonu olarak faaliyet göstermiştir. Aynı şekilde, Siyonist temsilciler, diğer devletlerle siyasi bir aktör olarak ilişkilerini yürütmüşlerdir. Bu, uluslararası arenada diplomatik bir meşruiyet kazanmak adına önemli bir prestij algısı yaratmıştır. Bu süreç içerisinde İsrail’in devletleşmesi açısından da ortam hazırlanmış ve İngilizler bu ortamın hazırlanmasında büyük rol oynamıştır. İlk önce bu adım, göçlerle ve iskân politikalarıyla yürümüştür. Dolayısıyla, yerleşim alanları ve araziler Yahudilerin eline geçmiş ve Filistin’deki nüfus dengesi zaman içerisinde Yahudilerin lehine değişmiştir. Ekonomik gücü olmayan Arapların ise, bu süreçte, ekonomik gücü olan ve doğup yaşadıkları yerlerden aldıkları eğitim gücüne sahip olan Yahudilerle rekabet etmesi olanaksız olmuştur. Bu kapsamda, Yahudi iskânının artmasıyla, Arapları kendi ülkelerinde ikinci sınıf vatandaş olmalarına hissettirmesine yol açacak bütün bu gelişmeler yaşanmış ve Araplarla Yahudiler arasındaki çatışmalar şiddetlenmiştir.

Birleşik Krallık ise, sömürgeci ve emperyalist geleneğin en önemli temsilcisi olarak dış politika stratejisini “*böl ve yönet*” (*divide and rule*) mantığı üzerine inşa ettiğinden, Filistin için de bu stratejiden netice almanın hesaplarını yapmıştır. Dolayısıyla, İngiliz İmparatorluğu, Asya’nın güneyine uzanan sömürge yollarını kontrolünde tutmak için, uzun vadede Ortadoğu coğrafyasında hegemon bir gücün oluşmasını engellemek ve Mısır ile Doğu Akdeniz’i güvenli bir liman haline getirmek adına Siyonizm hareketini yönlendirmek ve kendi tekeline almak hedefinde olmuştur. Her ne kadar bu hedefin sonuçlarını kısa vadede almış olsa da, uzun vadede istikrarsız bir Ortadoğu coğrafyasının Filistin toprakları ayağı bir harabe olarak ve çözülmesi çetrefilli bir sorunlar yumağı olarak kalmıştır.

³⁵ Mim Kemal Öke (1983), “İsrail ve Ermeni Terörü”, *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği Taha Toros Arşivi*.

KAYNAKÇA

- Abulof, Uriel (2016), “Zionism and Its Discontents: A Century of Radical Dissent in Israel/Palestine”, *Journal of Ethnic and Radical Studies*, Cilt 39, Sayı: 13, ss. 2414-2416.
- Arda, Erhan (2003), *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*, ALFA Basım Yayınları, 1. Baskı.
- Bileydi, Mâlike (2005), “İsrail Devleti’nin Kuruluşu ve Bölgesel Etkileri (1948-2000)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.
- Cleveland, William L. (2004), *Modern Ortadoğu Tarihi*, Agora Kitaplığı.
- De Haas, Jacob (1934), *History of Palestine: The Last Two Thousand Years*, New York: The Macmillan Company.
- Fromkin, David (2004), *Barışa Son Veren Barış: Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?*, Epsilon Yayınevi.
- Herzl, Theodor (2007), *Yahudi Devleti*, İstanbul: Ataç Yayınları.
- Jensen, Borge (1987), *The Palestine Plot*, Omni Publications, Third Printing Edition.
- Johnson, Paul (2001), *Yahudi Tarihi*, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Johnson, Robert (2018), “The de Bunsen Committee and A Revision of the Conspiracy of Sykes-Picot”, *Middle Eastern Studies*, Cilt 54, Sayı: 4.
- Karaman, M. Lutfullah (2009), “Siyonizm”, *TDV İslam Ansiklopedisi*.
- Kasalak, Kadir (2016), “İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2016/3, Sayı: 25, ss. 65-78.
- Kedourie, Elie (1970), “Sir Mark Sykes and Palestine 1915-16”, *Middle Eastern Studies*, 6:3, ss. 340-345.
- Keren, Shlomit & Keren, Michael (2007), “The Jewish Legions in the First World War as a Locus of Identity Formation”, *Journal of Modern Jewish Studies*, Cilt 6, Sayı: 1, Mart 2007, ss. 69-83.
- Kızıloğlu, Sedat (2012), “İsrail Devleti’nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm’in Gelişimi”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı: 1, Ocak 2012.
- Killebrew, Ann E. (2005), *Biblical Peoples and Ethnicity: An Archeological Study of Egyptians, Canaanites, Philistines, and Early Israel, 1300-1100 B.C.E.*, Atlanta: Society of Biblical Literature.
- *Kitab -ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit* (1976), İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi.

- Klieman, Aaron S. (2014), “Britain’s War Aims in the Middle East in 1915”, *Journal of Contemporary History*, Cilt 3, No: 3, Temmuz 1968, ss. 237-251.
- Ojalvo, Denis (2014), “Yahudi Soykırımı’nda Bir Kilometre Taşı: The Macdonald White Paper of 1939”, *Şalom Gazetesi*, 26 Mart 2014.
- Oskar K. Rabinowicz (1969), “Sir Winston Churchill and Israel”, *Jewish Historical Society of England*, Cilt 22, ss. 67-75.
- Öke, Mim Kemal (1983), “İsrail ve Ermeni Terörü”, *Kişisel Arşivlerde İstanbul Belleği Taha Toros Arşivi*.
- Schneer, Jonathan (2010), *The Balfour Declaration: The Origins of the Arab-Israeli Conflict*, New York: Random House Publishing Group.